

Martijn J. Adelmund

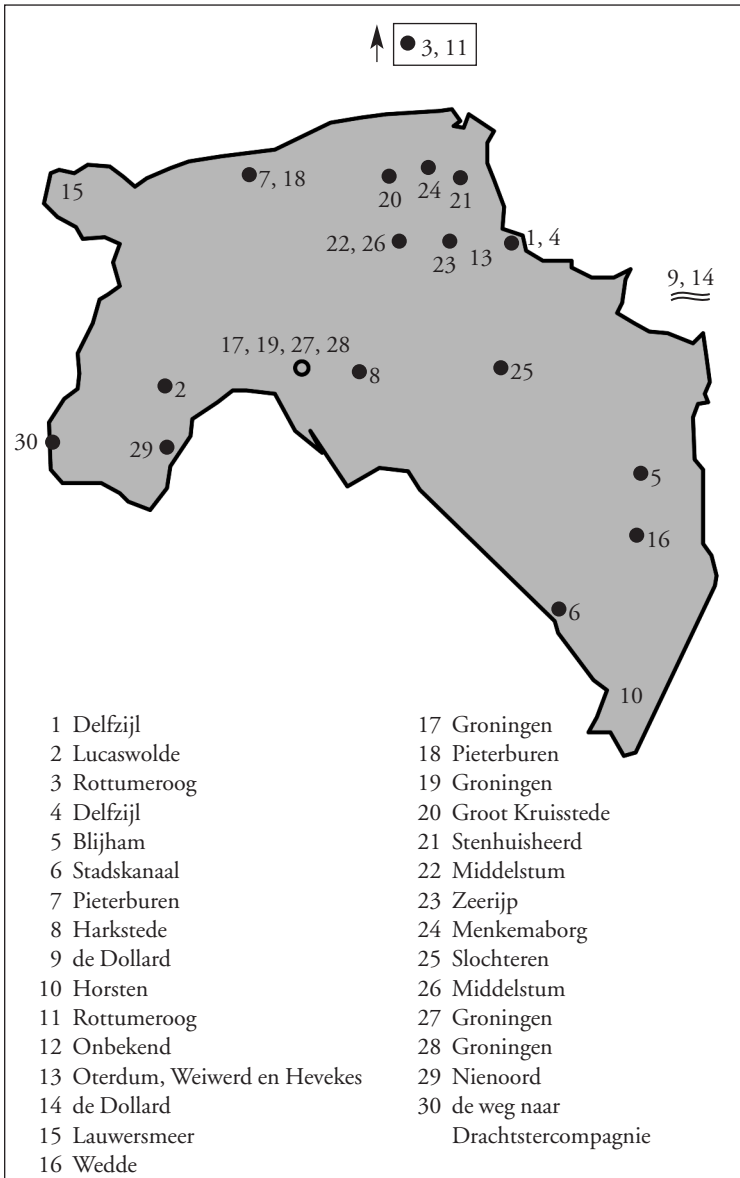
Mysteries in Groningen

A.W. Bruna Uitgevers B.V., Utrecht

*Vruchtbare grond
veul beschreven.
Pittoreske dörpkjes,
deur historie verweven.
Opwieren...*

Uit: *Grunnegerland*, door Anja Aten

Inhoud

Voorwoord 9

Ontdek de mysteries 11

- 1 De duivel in Delfzijl 15
- 2 Het bloedbad in Lucaswolde 18
- 3 De eerste wadloper op Rottumeroog 28
 - 4 De jutters van Delfzijl 31
 - 5 De witte wieven van Blijham 36
 - 6 Graancirkels in Stadskanaal 38
 - 7 Robbenjagen bij Pieterburen 42
- 8 Willem van E., het Beest van Harkstede 44
 - 9 De meerminnen van de Dollard 49
 - 10 Moord uit waanzin te Horsten 52
 - 11 Pirateneiland Rottumeroog 55
- 12 De raadselachtige dood van Jan Sloot 57
 - 13 De verdwenen dorpen Weiwerd,
Oterdum en Hevekes 66
- 14 De ondergang van Tidde Winninga 68
- 15 De vloek van het Lauwersmeer 74

16	De heksen van Wedde	76
17	Ontsnapping uit de Van Mesdagkliniek	81
18	De spokende Moriaan van Pieterburen	85
19	Een wonderbaarlijk experiment te Groningen	88
20	Hoe Groot Kruisstede aan zijn naam kwam	92
21	De ridder van Stenhuisheerd	96
22	Moord te Middelstum	103
23	Lichtschijnsels bij Zeerijp	106
24	Voodoo op de Menkemaborg	112
25	Het doodsvonnis in Slochteren	115
26	Harm zonder angst uit Middelstum	118
27	Dodelijke val van de Martinitoren	125
28	Het godsoordeel te Groningen	128
29	De schelpengrot op Nienoord	136
30	Spoken van de weg naar Drachtstercompagnie	145
	Ontdek de mysteries (antwoorden)	148
	Dankwoord	151
	Verantwoording	152

Voorwoord

Natuurvorser Plinius de Oude bezocht enkele tientallen jaren na het begin van de jaartelling de waddenkust en hij deed er verslag van in z'n encyclopedie. Als we hem mogen geloven was het met de mensen hier maar droevig gesteld. Hij schreef: *'Een uitgestrekte streek wordt tweemaal per dag door de oceaen overstroomd, zodat men eraan twijfelt of de grond tot het vasteland of tot de zee behoort. Er wonen armzalige mensen in hutten op opgeworpen hoogten. Ze lijken op zeevaarders als het water de omgeving bedekt, op schipbreukelingen als het water is teruggeweken.'* Dit waren onze Groningse voorouders.

Nu bleek Plinius het niet helemaal bij het juiste eind te hebben. Natuurlijk, onze leefomstandigheden waren hard (en zijn dat in de vele eeuwen daarna nog gebleven), maar dit zorgde ervoor dat we allesbehalve een droevig volkje waren; we waren koppige, taaie mannen en vrouwen, met wie de Romeinen best nog moeite hadden.

Zo was ene Olennius in 28 n.Chr. zo dom onze koeien *te klein* te noemen... Een bloedige opstand was het gevolg, waarbij Romeinse belastinginnners gegrepen werden, en – naar Romeinse traditie – aan het kruis genageld. Uit deze wilde tijd stammen ook de 'wisse wieven' (later witte wieven), wijze Germaanse vrouwen, die optraden als priesteressen, en zó taai wa-

ren dat hun geesten tot op de dag van vandaag worden waargenomen.

Jazeker: geesten! Ik vraag niet of u in hun bestaan wilt geloven, alleen dat u erkent dat er nog altijd mensen zijn die er verhalen over vertellen; prachtige verhalen vaak. Zo is er het verhaal over de harpspeler op de Fraeylemaborg, bij Slochteren, of de spokende moriaan (neger) bij Pieterburen...

Markante, soms gruwelijke gebeurtenissen, zoals de opstand tegen de Romeinse Olennius, en opmerkelijke onverklaarbare fenomenen, zoals de waarnemingen van geesten vormen het onderwerp van deze bundeling. Ik noem het 'mysterieverhalen'. Dertig van dit soort verhalen vindt u in *Mysteries in Groningen*. U zult zien dat ze in alle tijden voorkomen, zelfs tegenwoordig, in de vorm van paranormaal onderzoek of moord- en verdwijningszaken.

En als we goed naar deze verhalen luisteren, leren we er misschien iets van, over onszelf en onze 'armzalige' voorouders.

Martijn J. Adelmund
Utrecht, juni 2006

1 *De duivel in Delfzijl*

‘Wie de duivel aan boord heeft, moet met hem over’, zo luidt een oud spreekwoord. Dat dit niet altijd waar is, bewijst de onderstaande sage. De inwoners van de stad hebben een reputatie van misleiding. Zie hiervoor ook ‘De jutters van Delfzijl’.

DELFSIJL, IN EEN VER VERLEDEN, DOOR OVERLEVERING BEKEND –

De duivel ligt voor anker in de Noordzee.

Echt waar: een schipper vertelde me het zelf. ‘Ik ben voor de duivel niet bang,’ zei hij. ‘Maar ja, dat hoeft ook niet, want die ligt voor anker in de Noordzee.’

‘Dat is nogal wat, wat je daar zegt,’ antwoordde ik.

‘Ik zal je vertellen hoe de situatie zo gekomen is,’ zei de schipper.

Toen volgde dit verhaal:

Er was eens een kapitein, die graag een eigen schip wilde hebben, maar hij had geen geld. Dat was alom bekend. Toen kwam er een man bij hem. De arme schipper kende hem niet, maar hij wist dat het de Boze was; dat zag hij aan de wilde blik in zijn ogen. De man zei: ‘Ik heb gehoord dat je graag een eigen schip wilt. Daar kan ik je wel aan helpen. Maar... daar wil ik wel iets voor terug. Ik wil je ziel. Geef me daarom een opdracht. Kan ik de klus klaren, dan is je ziel van mij. Als

het me niet lukt, dan mag je het schip houden zonder tegenprestatie.’

De kapitein moest er even over nadenken. Een weddenschap met de duivel, dat is niet niks. Bovendien: wat is er nu voor iets wat de duivel niet kan? Maar hij besloot het risico te nemen. ‘Vooruit dan maar...’

De schipper begon met zijn nieuwe schip te varen, en hij vond het heerlijk! Een droom was in vervulling gegaan. Maar toen hij terug de haven in voer, stond de duivel aan wal te wachten.

‘Kom maar aan boord,’ zei de schipper. ‘We gaan naar de Noordzee. Ik sta aan het roer en jij bij het anker. Als ik roep “Los het anker” dan laat je het los. Hou het wel omhoog, zodat het niet naar de bodem zakt.’

‘Dat is goed,’ zei de duivel.

‘Los het anker,’ zei de kapitein. De duivel probeerde het, maar er was zelfs voor hem geen houden aan. Hij schoof over het dek en werd door het ankergat getrokken, recht de zee in tot op de diepe, diepe bodem.

‘En zo is het. Sindsdien hoef je voor de duivel dus niet bang te zijn,’ zei de schipper tegen me. ‘Die ligt nog altijd voor anker bij Delfzijl.’

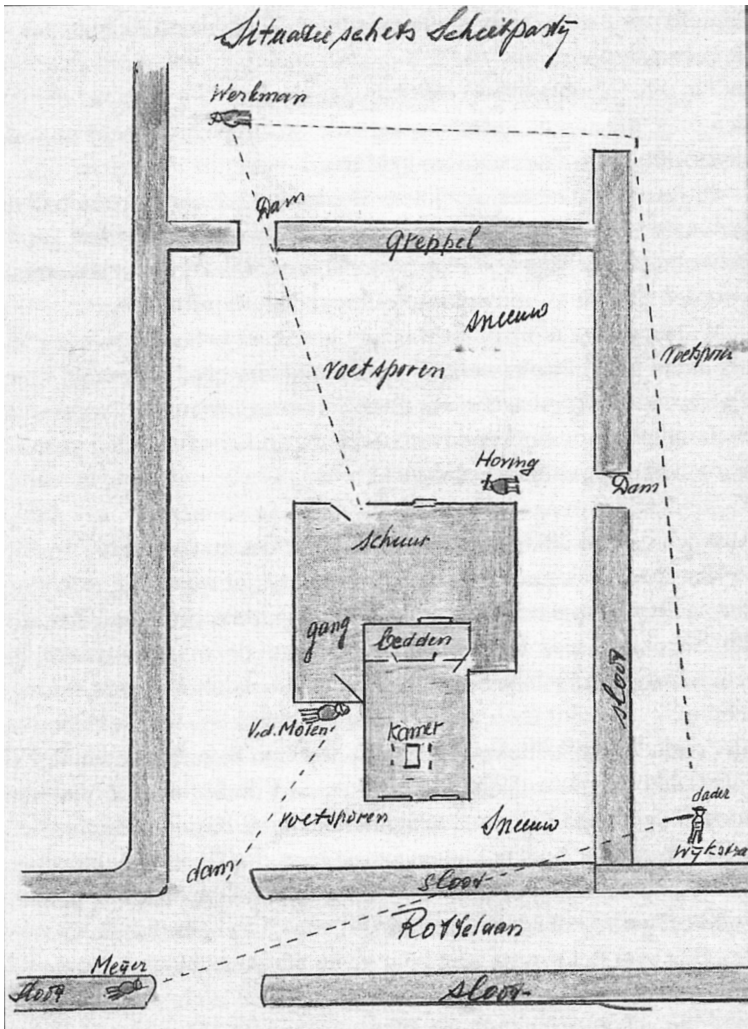
2 *Het bloedbad in Lucaswolde*

*O*p een dag trok Aaltje van der Tuin, de vrouw van een kleine crimineel uit Lucaswolde, in bij IJje Wijkstra, een vriend van haar man en zelf ook geen lieverdje. De vrouw werd gezocht door de politie omdat ze haar kinderen, in de leeftijd van een tot veertien jaar, in hulpeloze toestand had achtergelaten. De vuurgevaarlijke IJje viel als een blok voor haar. Het gevolg was een vuurgevecht tussen hem en de politie, dat in een western niet zou misstaan...

LUCASWOLDE, DE JAREN TWINTIG, DOOR JAN POSTEMA – Terwijl het armenbestuur de zorg voor de kinderen op zich nam, begon de ambtelijke molen in Groningen te draaien. Justitie ging zich terecht met de zaak bemoeien. Stappen werden ondernomen om Aaltje van der Tuin uit de ouderlijke macht te ontzetten. De rechter-commissaris in Groningen dagvaardde haar om te worden gehoord. Aaltje verscheen echter niet. Andermaal werd zij, begin januari 1929, gedagvaard met het bevel tot medebrenging. Tevens verstrekte de burgemeester van Grootegast een Bijzondere Last tot binnentreden van de woning van IJje Wijkstra.

De 63-jarige dorpsveldwachter Mient van der Molen ging op een ochtend op de fiets bij IJje Wijkstra langs. Van der Molen was een grote, zware man met een basstem. Hij was

HET BLOEDBAD IN LUCASWOLDE

Situatieschets van het vuurgevecht © Jan Postema (zie verantwoording)

chef-veldwachter van de gemeente Grootegast.

Hij liep op zijn zware laarzen over het pad en sprak IJje aan die achter de woning bezig was de houten pomp met stro te bedekken in verband met de voorspelde vorst. Het begon al licht te vriezen. In de slootjes lag een laagje ijs.

‘Dag IJje,’ sprak Van der Molen. ‘Is Aaltje hier?’

IJje knikte. Hij droeg een zwarte manchester broek en een paar laarzen. Van der Molen, die IJje goed kende, voelde op zijn klompen dat hij vrijwel zeker had gestroopt. IJje keek hem scherp aan en bitste: ‘Aaltje is hier, Van der Molen. Als ze bij de rechter wil komen, vind ik het goed. Wil ze hier blijven dan is het ook goed.’

‘IJje, ik heb hier een tweede dagvaarding. Aaltje moet op vrijdag 18 januari komen. Anders ontstaan er moeilijkheden. Dan moet ze onder dwang mee. Dus, wees verstandig en werk mee.’

‘Dwang?’ vroeg IJje. Zijn donkere ogen schoten vuur. Deze vrijdenker moest niets hebben van ambtelijke dwang. In zijn hart voelde hij zich een anarchist. Een echte vrijdenker.

‘Ja, IJje, wij hebben de opdracht haar naar Groningen te brengen. De eerste keer kwam ze niet. De rechter-commissaris accepteert dit niet. Maar Aaltje kan gewoon vrijwillig met ons meegaan. We brengen haar met de bus.’

IJje was woedend en siste: ‘Als het onder dwang moet dan komen er ongelukken. Dat neem ik niet, Van der Molen.’

Veldwachter Van der Molen haalde de schouders op en vroeg: ‘Waar is Aaltje?’

‘Die is binnen. Ga maar mee,’ sprak IJje nors.

IJje bracht de veldwachter in de piepkleine woonkamer, waar het schemerig was. Er kwam maar weinig licht door de kleine ruiten. In de kamer snorde een houtkachel. Het was er behaaglijk warm.

Aaltje zat op een stoel en schildte aardappels. De veldwachter sprak Aaltje aan en gaf haar de dagvaarding. Zij tekende met

een potlood voor ontvangst. De vrouw keek hem schuw aan. 'Het is menens, Aaltje,' sprak de veldwachter en hij kuchte. 'Ik ga wel, Van der Molen.'

'Het is het beste, Aaltje. Je komt er niet onderuit,' sprak de gemoedelijke veldwachter. Hij was een man met gezag die in de wijde omgeving goed bekendstond. Geen dienstklopper die op alle slakken zout legde. Hij kende de bevolking van de 'Skieding', grensgebied Friesland-Groningen goed.

Aaltje knikte en zei: 'Ik heb een hekel aan die hoge heren. Ik ken ze nog van de zaak van mijn man. Je hebt niks te vertellen. Ze luisteren niet eens naar je. Neen, ik moet ze niet.'

Veldwachter Van der Molen krabde in zijn snor, luisterde aandachtig naar de vrouw. Ze had misschien wel een beetje gelijk, dacht hij. Hij knikte en zei: 'Hoe dan ook. Je moet je verantwoorden, Aaltje. Je hebt de kinderen aan hun lot overgelaten. Dat is een strafbaar feit. Daar kom je niet onderuit. Dus tot vrijdag 18 januari. We zijn hier om zeven uur. Met de bus breng ik je naar het gerecht in Groningen.'

Van der Molen liet zijn blikken door de kamer gaan en zag op een kastje de filosofische en spiritistische boeken van Nietzsche staan. Typisch iets voor de ijdele intelligente IJje, overdacht de oude dorpsveldwachter.

Daarna nam hij afscheid van de vrouw. IJje liep met hem mee naar buiten. Van der Molen vroeg terloops: 'Geen werk, IJje?'

'Ja, dat wel. Maar het is winter. Ik zit in het vorstverlet, Van der Molen.'

'Speel je nog?'

'Jaja, morgenavond speel ik in een café in Tolbert. Daar is een bruiloft. De zoon van boer Hiemstra trouwt.'

De veldwachter knikte. Hij vond IJje een goede muzikant. Herhaaldelijk had hij hem horen spelen in cafés. Zingen kon hij ook goed. Het was een artiest, vond de veldwachter.

'Verdient het nog wat?'

Ijje knikte glimlachend. ‘Ja, ja, het betaalt goed.’

Veldwachter Van der Molen nam afscheid en liep peinzend weg, stapte op de fiets en reed over het zandpad van de Rotte-
laan terug naar Grootegast. Hij kende de wispelturige man goed. Ijje was geen crimineel. Een vechtersbaas was hij evenmin, maar hij had iets vreemds, iets schuws... Ijje was een ander type man dan die men hier gewoonlijk aantroft!

Al fietsend maakte de veldwachter het plan om in ieder geval Aaltje niet alleen op te halen, maar dit te doen met collega Meijer en twee man van de rijksveldwacht. Vier man moesten de klus kunnen klaren. Vier veldwachters zouden Ijje imponeren en dan zou hij wel eieren voor zijn geld kiezen. Een gewaarschuwd mens geldt voor twee, dacht Van der Molen. De arme man, die tegen zijn pensioen aanleunde, wist niet hoe dicht de lont bij het kruidvat was... De tijdbom tikte.

Vrijdag 18 januari 1929, 07.00 uur

Rechter-commissaris Cloppenburg van de rechtbank in Groningen had gemeenteveldwachter Van der Molen opdracht gegeven Aaltje van der Tuin op vrijdag 18 januari 1929 te halen om te worden ondervraagd. Inmiddels gonsde het van geruchten dat Ijje – als de politie dwang zou gebruiken – die zilveren knopen omver zou schieten.

Van der Molen kreeg, zoals met de burgemeester was afgesproken, hulp van drie veldwachters: de jonge gemeenteveldwachter Aldert Meijer, 33 jaar, en twee man van de rijksveldwacht, Hermanus Henderikus Hoving, 39 jaar, en Jan Werkman, 45 jaar.

Het was op die winterochtend bitter koud. Het vroom veertien graden en er lag een flink pak sneeuw. Er woei een stevige noordooster over het vlakke, eenzame Fries-Groningse land.

De veldwachters, gekleed in warme dikke uniformjassen, fietsten vanuit het raadhuis van Grootegast naar het huisje aan de Rottelaan te Lucaswolde. Het was rond kwart voor zeven en het was nog donker. Het zandpad, bedekt met een flink pak sneeuw, was moeilijk berijdbaar. De veldwachters stapten af en liepen moeizaam verder door de sneeuw.

In de stallen van de verspreid liggende boerderijen brandde licht. Koeien werden gemolken. Druk hadden de boeren het niet. De meeste koeien stonden 'droog'. Ver weg op een erf blafte een heemhond.

Aangekomen bij het huisje van IJje Wijkstra, verdeelde chefveldwachter Mient van der Molen de taken. Hij ging met Aldert Meijer naar de voordeur die vanbuiten met een hangslot was afgesloten. IJje Wijkstra lag nog met Aaltje in de bedstede. Zij waren de avond tevoren weggevoerd en laat thuisgekomen.

Rijksveldwachters Werkman en Hoving banjerden door de sneeuw en stelden zich verdekt op achter het huisje. De ruiten van de voorkamer waren afgesloten met blinden. Van der Molen klopte op de blinden.

Aaltje schrok als eerste wakker. Zij had niet goed geslapen. De dreigende verhalen van de rechter-commissaris maakten haar nerveus. Nu was het dan zo ver. Het was menens... Zij gaf IJje een stomp en zei: 'Daar zijn ze, IJje.'

IJje was meteen wakker, ging rechtop zitten en vroeg haar scherp: 'Ga je met ze mee? Van mij mag je.'

Aaltje was nerveus, sloeg haar mollige armen om zijn nek en zei: 'Neen, neen, ik ga niet mee.'

'Weet je het zeker?'

'Ja, heel zeker. Ik blijf bij je.'

Opnieuw werd er op de blinden geklopt.

'Ja, wie daar?' riep IJje.

Van der Molen, die de leiding had, riep met zijn zware stem: 'Politie, om Aaltje te halen.'

‘Ze wil niet mee,’ riep IJje.

Van der Molen riep: ‘Open de deur of wij kappen hem open.’

IJje antwoordde: ‘Dat moet je dan maar proberen.’

Deze dreiging deed bij IJje de stoppen doorslaan. Hij had hierop gerekend... De wapens lagen klaar. Uit voorzorg had hij in de afgelopen weken geoefend met zijn Browning, (een Mauserpistool, kaliber 7.65 mm) en een Duitse Erfuhrtr-karabijn uit 1917. Deze wapens had IJje, toen hij in 1918 in Essen (Duitsland) in de staalindustrie werkte, meegenomen naar huis.

Het vuurgevecht

De spanning bij de veldwachters steeg. Ze hadden hun vuurwapens doorgeladen. De wispelturige IJje was onberekenbaar... Had hij niet volgens de geruchten in de wijk bedreigd hen neer te schieten? IJje was een rare figuur, maar zou het wel zo'n vaart lopen? Nooit tevoren had deze vreemde figuur een misdrijf gepleegd... Maar met vier man moeten we het kunnen klaren, vond gemeenteveldwachter Van der Molen.

De veldwachters wachtten nog een halfuur, maar Aaltje van der Tuin weigerde om vrijwillig mee te gaan. De veldwachters hoorden wel gestommel in de kamer.

IJje kleepte zich aan. Het bloed in zijn aderen kookte. Hij was des duivels, nu veldwachter Van der Molen dreigde de voordeur open te kappen. Hij hoorde hoe de veldwachters aan de voordeur trokken en probeerden het slot te forceren... IJje pakte zijn geladen Mauser-Browning en sloop naar de voordeur.

De nestor van de dienders, de oude veldwachter Van der Molen had A gezegd en moest nu ook B zeggen. Hij moest wel overgaan tot het nemen van maatregelen. Hij drukte de voordeur, die aan de buitenzijde met een hangslot was afgesloten, open tot een kier. Door de kier keek hij naar binnen...

Ijje Wijkstra – klaar voor actie – had postgevat achter de voordeur.

Aaltje vroeg met overslaande stem: ‘Wat doe je?’

‘Ik schiet ze kapot... Allemaal.’

‘Doe dat niet Ijje. O, doe dat niet!’

Toen Van der Molen naar binnen keek, haalde Ijje de trekker over en schoot hem enige keren pardoes door het hoofd. Van der Molen was meteen uitgeschakeld en overleed ter plekke. Het was alsof de hel losbrak... De andere veldwachters, die zagen dat het Wijkstra menens was, namen de deur onder schot.

Hinderlaag

Aaltje van der Tuin kwam de bedstee uit, deed een jurk aan en kermde: ‘Ijje, wat doe je nou?’

‘Ik zei je toch... Ik maak ze allemaal kapot.’ Ijjes stem klonk onnatuurlijk scherp en dreigend. Het leek alsof hij plotseling door de duivel bezeten was.

‘Mijn god. Doe dat niet. Ik ga wel met ze mee.’

Ijje Wijkstra leek verdoofd. Hoorde niets meer. Hij was matglap, pakte zijn geladen Duitse karabijn en liep naar de achterdeur. Hij rende naar buiten en maakte een omtrekken-de beweging.

Vanuit een hinderlaag viel hij de rijksveldwachters Werkman en Hoving, achter de woning, in de rug aan en schoot ze neer. Schoten knalden op deze stille wintermorgen. De veldwachters, gekleed in donkere uniformen, staken op de helderwitte, bevroren sneeuw – in het vale ochtendlicht – donker af en waren een gemakkelijk doelwit voor de scherpshutter.

Aaltje was helemaal over haar toeren en huilde als een kind en smeekte Ijje te stoppen met schieten. Ijje luisterde niet naar haar. Hij wilde voorgoed met de veldwachters afrekenen. Hij ging weer naar binnen, haalde een mes en sneed de

kelen van de drie veldwachters, door. De bevroren sneeuw kleurde rood. Na deze slachtpartij rende hij weer naar binnen, gooide petroleum uit een kan op bed en stak er de brand in. Het bed vatte terstond vlam. Dikke rookwolken drongen de kamer binnen.

‘Kom mee... We gaan weg,’ briede de moordenaar.

‘Waarnaartoe?’

‘Ik breng jou naar familie. We gaan op de fiets.’

Ijje door kogels geraakt

Toen Ijje met Aaltje naar buiten ging om te vluchten, schoot de jonge gemeenteveldwachter Aldert Meijer met zijn dienstpistool, vanuit een bevroren sloot aan de Rottelaan, op Ijje Wijkstra. Meijer probeerde te redden wat er te redden viel. En... Meijer schoot raak!

De kogels uit zijn vuurwapen raakten Ijje Wijkstra in voet en hand. Maar de desperado was niet uitgeschakeld.

Wijkstra, die door het dolle heen was, rende het brandende huis in en haalde de karabijn op en schoot Meijer, die dekking zocht in de sloot, dodelijk in de borst. Een stinkende kruitdamp dreef over het land. Vogels vlogen verschrikt uit de kale bomen. Ijje Wijkstra nam niet meer de moeite Meijer de hals door te snijden. De karabijn gooide hij in het vuur.

Het was inmiddels kwart voor acht... En het werd licht. Het vuurgevecht op de stille wintermorgen had mensen uit de wijde omtrek op de been gebracht.

Een boer, die aan de Rottelaan woonde, stuurde zijn knecht naar de kazerne van de marechaussee in Marum.

Opperrichtmeester A. Jotte, wachtmeester A. Bouma en de gemeenteveldwachter O.C. Boetens van Marum stelden het eerste politieonderzoek in. Toen zij bij het brandende huis aankwamen, hoorden zij in de vlammen ontploffingen van de munitie...

Wat zij verder aantreffen was met geen pen te beschrijven... Zonder dat er politiefoto's (wel een situatieschets) werden gemaakt, werden de vier lijken overgebracht naar het gemeentehuis in Grootegast. De familieleden van de veldwachters, die in kennis werden gesteld, werden in diepe ellende gedompeld.

Als gevolg van de schietpartij werd Ije opgesloten in het Rijkskrankzinnigengesticht te Eindhoven. Daar overleed hij op 6 juni 1941 aan TBC. Hij werd begraven op de begraafplaats van de inrichting. Zijn graf is onlangs nog gevonden. Er staat geen naam op, enkel een nummer. Het is nummer 13...